

Nr 231

Av herr **Ohlin m. fl.**, *angående samhällets insatser mot brott och kriminalitet.*

(Lika lydande med motion nr 182 i Första kammaren)

Att skydda medborgarna mot brott och övergrepp utgör en av samhällets mest primära uppgifter liksom i ett modern kultursamhälle strävan att humant och effektivt återföra den brottslige. Det är därför självfallet att allmänheten i vida kretsar känner oro inför de tendenser till tilltagande och i många fall brutalare brottslighet, som dagligen refereras i dagspress och Radio-TV. Enbart under ett kvartal 1963 kunde polismyndigheterna diarieföra 85 938 nyinkomna utredningsfall rörande strafflagsbrott, en ökning med 6 400 jämfört med motsvarande period 1962. Samtidigt med denna ökande kriminalitet nödgas man konstatera, att den genomsnittliga procenten utredda och uppklarade brott inom landet visar en nedåtgående kurva. Uppklaringsprocenten var nämligen 52 % 1950 och 42,7 % 1955, men utgjorde under perioden 1956—1960 endast 33,9 %. Man frågar sig inför detta på många håll, om samhället verkligen satsar de resurser som krävs för att effektivt skydda medborgarnas integritet mot våld och kriminella övergrepp.

Fastän de grundläggande riktlinjerna för fångvårdens brottsförebyggande verksamhet beslutades redan 1945, är det uppenbart att reformens praktiska förverkligande i flera betydelsefulla hänseenden alltjämt är olöst. Både rätts-säkerhetskrav och humanitära hänsyn motiverar, att 1945 års reform nu verkligen förvandlas från planskiss till en faktisk realitet.

Våra fängelser och fångvårdsanstalter motsvarar i själva verket ännu i dag föga moderna anspråk på behandling och vård av de intagna, om därmed avses individuell och adekvat behandling. I alltför stor utsträckning står fortfarande endast otidsenliga och hårt nedslitna anstaltsbyggnader till fångvårdens förfogande. Nyttillskotten inom anstaltsbeståndet har under det gångna decenniet knappt kunnat hålla jämna steg med det stegrade intagningsbehovet, som fördubblats från en medelbeläggning av 2 400 intagna 1950 till mer än 5 000 år 1962. Platsbrist, överbeläggning och andra arbetssvårigheter har under hela efterkrigstiden regelbundet hämmat fångvårdsverksamheten.

Allmänhetens oro inför fångvårdens krisläge har skärpts genom de upprepade rymlningar från olika anstalter som skedde under den gångna sommaren. Kris-situationer av likartat slag har under det senaste årtiondet också varit känne-

tecknande för den inom barnavårdens ram bedrivna kriminalvården. Även om läget beträffande de statliga ungdomsvårdsskolorna för dagen kan synas stabiliserat, föreligger på den kommunala sidan i många fall stora svårigheter att bereda det kriminellt mindre belastade klientelet erforderlig tillsyn och vård till följd av platsbrist vid upptagningshem och svårigheter att anskaffa personal för kurativ och rådgivande verksamhet. Då inemot hälften av all registrerad brottslighet faller på ungdomsbrottslighetens konto får svagheter inom ungdomssektorn snabbt negativa återverkningar på kriminalpolitiken i stort, i synnerhet som det är här som nyrekrytering av yrkesbrottsligheten mest framgångsrikt borde kunna bekämpas.

Att upplysningsprocenten befinner sig i sjunkande gör det angeläget att söka medel för att effektivare utnyttja samhällets samlade polisiära resurser. Särskilt framträder behovet av samordning och rutin vid brott som kräver omfattande och snabba spaningsinsatser; vissa bristfälligheter härvidlag har framträtt på senare tid och ingett allmänheten oro. Det är att vänta, att dessa frågor tas upp inom polisberedningen, vars förslag bör föreligga redan till våren. Likaså synes samarbetet mellan fångvårdsmyndigheter och polis i samband med rymningar ha brustit på ett sätt som ger anledning att undersöka vilka åtgärder, som bör vidtas för att åstadkomma en säkrare rutin härvidlag.

Till de olösta men angelägna frågorna, då det gäller allmänhetens skydd mot brott och kriminell verksamhet, hör även spørsmålet om säkerställande av ersättning till den enskilde, som lider skada och förluster genom brottsliga övergrepp. De skadestånd som utdöms är mestadels helt gagnlösa som skydd för en skadelidande målsägare, eftersom gärningsmannen i många fall saknar förmåga eller vilja att ersätta de förluster, som drabbar den enskilde. Det är otillfredsställande, att den enskildes anspråk på upprättelse i dessa fall t. o. m. skall behöva stå tillbaka för samhällets ekonomiska anspråk på böter. Det förefaller därför angeläget att erinra om att allmänhetens trygghet mot kriminaliteten och dess verkningar inte bara inrymmer spørsmålet om tillrättaförande av och skydd mot dem som begår brott utan också frågan om en förbättrad trygghet åt dem, som drabbas av den kriminella verksamhet, som samhället trots alla motåtgärder ej lyckas förhindra. Vi kommer därför att i särskild motion framställa yrkande om en reform av nuvarande ordning.

Mot bakgrund av det anförda har vi funnit angeläget att uppmärksamma särskilt följande förhållanden vad gäller insatser i fråga om kriminalvården respektive samhällets åtgärder till skydd mot brottslig verksamhet.

A. Kriminalvården

1. Allmänna synpunkter

Svensk kriminalpolitik har sedan 1945 som allmän målsättning följt en individualpreventiv linje, ytterligare markerad genom brottsbalksreformen. Den stora svagheten i denna politik har varit oförmågan att förvandla en allmänt

hållen målsättning till konkreta, praktiska resultat, att från välment önskemål finna vägen till en kriminalvård med verkligt innehåll, där uttrycket »vård» också reellt motsvaras av en på rationella metoder grundad behandling, som utformats efter sakkunnigt verkställda diagnoser av klientelet varierande behov. Härför erfordras givetvis fackligt utbildad personal, särskilt inom det mentalhygieniska facket, i en utsträckning, som tyvärr alltjämt är svensk kriminalvård främmande. Bristen på planmässig forskning, kliniska studier och behandlingsundersökningar har i oförklarlig grad också tillåtits hämma utvecklingen av en på vederhäftiga vetenskapliga forskningsresultat uppbyggd behandlingsverksamhet inom detta ur samhällelig synpunkt så vitala vårdområde. Den livaktiga men splittrade utredningsverksamhet, som kännetecknat den kriminalpolitiska utvecklingen under det senaste decenniet, har självfallet inte kunnat ersätta de tilltagande men alltjämt otillfredsställda anspråken på rationellt upplagda insatser inom detta vårdområde. Utredningarnas mångfald har snarast belyst avsaknaden av ett målmedvetet samlat grepp kring kriminalpolitikens allvarliga problem.

Fångvårdsstyrelsens nyligen framlagda anstaltsplan förutser en fördubbling av fångantalet till 10 000 interner 1980. Denna beräkning motsvarar ökningstakten under det gångna decenniet och har alltså till förutsättning, att svensk kriminalpolitik också i fortsättningen skall nödgas registrera en i stort sett kontinuerlig stegring av den svärbemästrade kriminaliteten. Detta kan omöjlig accepteras i ett progressivt samhälle. Det är också svårt att frigöra sig från uppfattningen att den negativa kurvan redan skulle ha kunnat påverkas till det bättre, om fångvården i tid förskonats från överbeläggningsskriser och anstaltsslum, om ungdomsvårdsskoleväsendet erhållit behövlig arbetskapacitet i stället för ansträngda nödlösningar och om den kommunala ungdomsvården erhållit erforderligt stöd i stundom nära nog olösliga arbetsvårigheter, som sammanhänger med otillräcklig kapacitet på upptagningshem och ungdomsvårdsskolor och i fråga om kurativa resurser inom rådgivningsverksamhet och psykisk barna- och ungdomsvård.

Den övervägande delen av kriminell asocialitet kan karakteriseras som abnormbrottslighet, alkoholbrottslighet eller ungdomsbrottslighet. Aдекватa behandlingsmetoder av de olika klientelgrupperna har ännu inte uppnåtts inom svensk kriminalvård. Ändå måste det sägas utgöra fundamentala konsekvenser både av 1945 års kriminalvårdsreform och av brottsbalksreformen att anse detta klientel som vårdfall. En primär målsättning blir därför att uppnå moderna och rationellt genomförda behandlingsmetoder för klientelet. Kriminalvårdens funktion och reella innehåll måste då utformas med sikte på att tillgodose de vårdformer, som effektiva och moderna behandlingsprogram kräver.

Ansvaret för de kriminalpolitiskt betydelsefulla insatserna vilar i dag i stor utsträckning på angränsande vårdområden. Detta gäller inte minst nykterhets- och mentalsjukvården. Vad som i det följande säges om den egentliga kriminalvården och vården av ungdomsklientelet, gäller i tillämpliga delar även nykterhetsvårdens situation. Också mentalsjukvårdens läge är som bekant pressat och

föremål för särskild granskning inom mentalsjukvårdsberedningen. I det följande har vi emellertid främst velat fästa uppmärksamheten på läget beträffande kriminalvården och behandlingen av ungdomsklientelet.

Både beträffande abnormbrottsligheten och alkoholbrottsligheten gäller efter brottsbalkens genomförande, att mentalsjukvård och nykterhetsvård i ökad omfattning kommer att anlitas för kriminalvårdens behov. Men dessa vårdområden är knappast rustade för att tillgodose den ökade efterfrågan på specialistvård. Det är därför realistiskt räkna med att också den egentliga kriminalvården måste inrättas med verklig vårdkapacitet för vårdbehövande klientel av motsvarande slag både som komplettering av angränsande reguljära vårdområden och för att kunna erbjuda adekvat behandling av det psykiskt störda klientel, som det även efter brottsbalkens genomförande ankommer på den egentliga kriminalvården att svara för. Att blott införpassa detta klientel på anstalter av olika slag för ett mer eller mindre passivt omhändertagande och frihetsberövande framstår ju alltmer som fullständigt meningslöst ur individualpreventiv synpunkt. En verklig omprövning av fångvårdens hela inriktning och behandlingsprogram måste därför tas upp, om brottsbalkens intentioner skall kunna fullföljas.

En bestående brist i fråga om brottsbalksreformen och den nya barnavårdslagen av år 1960 är, att dualismen i fråga om ansvar och insatser mellan domstols- och fångvårdsväsende å ena sidan samt samhällets barna- och ungdomsvård å den andra sidan inte bringats till en lösning utan förblivit ett tvisteämne till men för samlade insatser. Frågan har ofta påtalats, nu senast genom socialvårdsförbundets skrivelse om åtalspraxis gentemot ungdomsbrottslingar.

Denna dualism är desto mer att beklaga som de yttre administrativa formerna för samhällets insatser mot ungdomskriminaliteten inte kan vara avgörande för behandlingsresultaten. Om det administrativa ansvaret för dessa insatser ligger hos fångvårdsstyrelsen och justitiedepartementet eller hos socialstyrelsen och socialdepartementet eller eventuellt som nu hos bådadera är ju egentligen skäligen likgiltigt jämfört med frågan om vårdens kvalitet, målsättning och reella innehåll. Kriminaliteten som socialt problem är densamma och erbjuder samma svårigheter oavsett om insatserna administreras inom socialvårdens eller kriminalvårdens ram. Det måste dessutom vara en allvarlig felsyn, om man mellan dessa vårdområden skulle tillåta eller eftersträva en skillnad i kvalitet. Enligt vår uppfattning måste vården göras effektiv på hela det kriminalpolitiska fältet oavsett administrativ indelning och yttre former. Detta är den enda godtagbara målsättningen också för kriminalvårdens vidkommande.

Den centrala uppgiften inom kriminalvårdsarbetet just nu är — oavsett dess administrativa tillhörighet — hur man snabbt skall få till stånd och vidareutveckla en effektiv behandling av det vårdbehövande klientelet under ledning av för uppgiften utbildad personal. Denna för hela resocialiseringsarbetet avgörande problemställning bör inte skjutas åsido för i stort sett meningslösa och för det allmänna förtroendet till vårdorganen rentav skadliga kompetensvister mellan

organ vars gemensamma uppgift och ansvar är att åstadkomma bästa möjliga resultat i den svåra uppgiften att till ett socialt liv återföra den enskilde brottslingen och värna medborgarna mot brottslighetens skadeverkningar.

2. Fångvården

a) Vårdens utformning och innehåll

Som inledningsvis anförts måste det ses som kardinalproblemet i svensk kriminalvård att få till stånd en effektiv mentalhygienisk terapi av det vårdbehövande klientelet. Målsättningen måste därför vara att bygga upp en behandlingsverksamhet på detta område, som leds av fackligt skolade psykiatriker och psykologer.

Sedan någon tid tillbaka har man inom fångvården introducerat en ordning, som innebär att man söker upprätta individuellt utformade behandlingsplaner till ledning för resocialiseringsverksamheten bland klientelet. Behandlingsplanerna upprättas av behandlingskollegierna, som i huvudsak består av representanter för anstaltsledningen inom respektive fångvårdsräjng.

Systemet med individuellt utformade behandlingsplaner förefaller vara ett steg i rätt riktning i så måtto, som det vittnar om en strävan att få till stånd en efter individuell bedömning planlagd resocialiseringsverksamhet. Men man kan inte komma ifrån att behandlingskollegiernas verksamhet blir famlande och diletantmässig utan fackmässigt utförd diagnostisering av behandlingsbehovet under ledning av psykiatrisk och psykologisk sakkunskap. Säkerligen utför anstaltsledning och övriga representanter i behandlingskollegierna en uppoffrande och välmenande insats för att utforma de nuvarande behandlingsplanerna, men diagnoser och behandlingsprogram bestämda av administratörer utgör dock trots allt en form av lekmanverksamhet inom vård och behandlingsverksamhet som lika litet kan accepteras på detta som inom andra vårdområden.

Målsättningen måste därför vara att snarast införa verkligt klinisk undersökning av klientelet. Härför måste etableras regelrätta observationskliniker, där diagnostisering och bestämning av klientelet's behandlingsbehov kan ske under ledning av psykiatriker och psykologer. Planläggning av behandling och innehåll i resocialiseringsverksamheten bör således ske under bestämmande inflytande av mentalhygienisk expertis.

För att en adekvat vård- och behandlingsverksamhet skall kunna förverkligas på kriminalvårdsområdet erfordras otvivelaktigt också att man för behandling av vårdbehövande klientel har tillgång till fast anknutna psykiatriker och om möjligt psykologer. Först därmed erhålles reella möjligheter att förverkliga uppställda behandlings- och resocialiseringsprogram. Att för dessa viktiga uppgifter anlita tillfälliga konsulter medför avbräck i intensitet och kontinuitet och berövar i längden vården värdefulla möjligheter till internt utvecklingsarbete.

Av största betydelse för utvecklingsarbetet måste också vara att man söker följa upp hur föreslagna behandlingsprogram genomföres, vilka avvikelser som

måste göras och orsakerna härtill. För att åstadkomma detta förefaller det ändamålsenligt att undersöka, om inte regelrätta rutiner för förande av behandlingsjournaler bör införas, där man för varje intagen fortlöpande under anstaltsvisitsens gång redovisar inte endast den intagnes sysselsättning utan även medicinsk och psykologisk behandling m. m. Över huvud taget torde det både för planeringsverksamhet och vårdinsatser vara av betydande värde, att en såvitt möjligt allsidig redovisning fortlöpande kan förebringas rörande förekommande behandlingsproblem och deras orsaker och att företeelser som överbeläggning, oro, rymningar och disciplinära åtgärder m. m. kan bli föremål för återkommande konsultationer och överläggningar.

I enlighet med det anförda synes oundgängligt att behandlingsverksamhetens inriktning och utformning tages under fullständig omprövning och att sådana målsättningar fastställs, att effektiv och sakkunnigt utformad behandlingsverksamhet av det vårdbehövande klientelet kan komma till stånd.

b) Sammanställning och samordning av behandlingsresultat, utvecklings- och reformarbete

Genom rapporter och journaler över behandlingsverksamheten skulle erhållas ett för forskning, behandlingsbearbetning och utvecklingsarbete utomordentligt värdefullt sakmaterial, som också vore ägnat att belysa behov och problem av väsentlig betydelse för fortsatt reformverksamhet.

För bevarande och registrering av utförda sinnesundersökningar i brottmål fungerar för närvarande det kriminologiska centralarkivet som är bundet till karolinska institutet. Behandlingsregister, där fångvårdens behandlingsprogram och vårdresultat bevaras för vidare bearbetning, saknas emellertid för närvarande. Spörsmålet om insamling och bearbetning av behandlingsresultat anknyter också till den sedan länge försummade frågan om anordnande av en efter moderna metoder utförd kriminalstatistik. Som bekant framlade kriminalstatistikutredningen i ett betänkande redan 1954 (SOU 1954: 35) förslag till åtgärder i detta hänseende; förslaget har emellertid hittills ej avsatt några praktiska resultat.

För närvarande arbetar den 1956 tillkallade brottsregistreringsutredningen med frågan om bl. a. eventuell samordning av kriminaltekniska anstaltens spaningsregister och fångvårdens centralregister. Dessa register fyller emellertid i huvudsak speciella funktioner, och frågan om ett behandlingsregister till ledning för fångvårdsarbetets utveckling är uppenbarligen av sådan vikt, att den förtjänar särskild uppmärksamhet. Givetvis bör vid ett sådant utredningsarbete alla möjligheter till samordning tillvaratas, särskilt då det gäller samverkan med det kriminologiska centralregistret.

Det framstår därför som en väsentlig uppgift för det fortsatta reformarbetet att en undersökning av formerna för samordning och bearbetning av behandlingsprogram och behandlingsresultat inom kriminalvården kommer till stånd och att planerna på en modern kriminalstatistik förverkligas.

c) Personalfrågor

Då det gäller att realisera ett på vård i reell mening inriktat kriminalvårdsprogram blir möjligheterna att rekrytera kompetenta psykiatriker och psykologer för undersöknings- och behandlingsverksamheten av avgörande betydelse. Enligt vår mening är det härvid nödvändigt att skyndsamt söka knyta fast anställda krafter till organisationens förfogande, så att möjligheter skapas för en snabb uppbyggnad av kliniskt arbete, behandlings- och utvecklingsarbete samt fortbildning. Det bör också vara möjligt att i initialskedet uppnå önskvärda rekryteringsresultat genom konkurrenskraftiga anställningsvillkor. Möjligheterna att genom internordisk samverkan uppnå förbättrat rekryteringsunderlag bör givetvis också tillvaratagas.

I fråga om tillsynspersonal för fångvården har utbildningen hittills varit mycket eftersatt. Av tillsynspersonalen saknade ännu detta år ej mindre än 650 specialutbildning för sin uppgift. Ett program för utbildningskurser av tillsynspersonal inom bl. a. fångvården har nyligen granskats inom personalutbildningsberedningen. Tydligt är emellertid att tillsynspersonalen även efter genomförande av detta kursprogram kommer att vara avsevärt sämre ställd i utbildningshänseende än vad som är normalt inom andra vårddyrken. En ändring måste ske av detta tillstånd. Det finns därvid ingen anledning att väja för målsättningen, att man på samma sätt som anses självklart inom andra vårdområden också för kriminalvårdsområdet får till stånd en ordnad institutionell utbildning.

Det anförda visar enligt vår uppfattning, att fångvårdens personalbehov i olika hänseenden, särskilt vad gäller mentalhygieniskt utbildad arbetskraft, bör erhålla en allsidigt avvägd översyn med syfte att fastställa en långsiktig utvecklingsplan.

d) Anstaltsbeståndet

Målsättningen för den framtida utbyggnaden av anstaltsbeståndet i linje med 1945 års fångvårdsreform antogs av riksdagen 1950. Meningen var att fångvårdens ungdomssektor först skulle tillgodoses, varefter i ordning skulle följa utbyggnaden först av säkerhetsanstalter och därefter institutioner för den övriga kriminalvården. Flera specialutredningar sysselsatte sig under 1950-talet med utbyggnadsfrågorna. För planering och utredning kring konkreta utbyggnads- och ombyggnadsprojekt fungerar för närvarande fångvårdens byggnadskommitté.

I realiteten har emellertid förhoppningarna om att kunna ersätta de gamla otidsenliga anstalterna med nya och modernt utrustade lokaler inte alls kunnat infrias. Helt andra insatser är nu nödvändiga, och härför erfordras en planering, som tillgodoser kravet att inom rimlig tid förse kriminalvårdsarbetet med lokaler, som möjliggör ett effektivt och tidsenligt behandlingsarbete.

En revidering av riktlinjerna för planeringsarbetet i fråga om anstaltsbeståndets utveckling bör därför komma till stånd.

e) Rymningssäkerheten

Under debatten om rymningsfrekvensen från fångvårdsanstalterna har från olika håll påtalats svårigheterna att med humana behandlingsmetoder förena en hög rymningssäkerhet. Även om dylika svårigheter föreligger, måste det dock eftersträvas, att inom ramen för moderna behandlingsprinciper nå en förbättrad effektivitet inom fångvårdens säkerhetstjänst.

Den höga rymningsfrekvensen motiverar en översyn av förekommande rutiner och instruktioner för säkerhetstjänsten t. ex. i fråga om visitationer i samband med ut- och inpassering från anstaltsbyggnader till verkstäder och arbetsplatser, där redskap för planerade rymningar kan tillgripas. Det förtjänar också undersökas, i vilken utsträckning säkerhetstjänsten kan underlättas med tekniska hjälpmedel, såsom TV-bevakning, larmanordningar, detektorer som röjer metallföremål vid inpassering från verkstäder etc. Erfarenheterna tycks också visa, att samarbetet med polismyndigheterna vid rymningar i vissa fall inte varit fullgott, vilket aktualiserar frågan om utformningen av gällande instruktioner vid rymningar, såsom rutin för anmälan till polismyndighet, eventuell jourhavande kontaktman hos polismyndighet m. m.

I många fall avviker interner från fångvårdsanstalter i samband med permissioner. Det vore därför motiverat, att direkta kontakter i erforderliga fall togs mellan anstalten och vederhäftig person på permissionsorten för att minska riskerna för avvikelser. Det förtjänar också övervägas, om säkerhetsriskerna i samband med permissioner utan avkall på permissionens syftemål skulle kunna minskas genom att permissionshem inrättas, som vid behov kunde anlitas av anstaltsledningen och där lämplig kontroll över in- och utpassering, anmälan vid ankomst och avresa etc. kunde underlätta tillsynen över att permissionen icke missbrukas.

En genomgång av möjligheterna att med bibehållen rehabiliterande målsättning söka minska rymningsriskerna är därför påkallad.

f) Eftervård

Som resultat av eftervårdsutredningen har åtgärder vidtagits för ett intimare samarbete mellan anstaltsledning och skyddskonsulenter samt arbetsmarknadsmyndigheter, då det gäller den intagnes återanpassning till ordnade förhållanden efter frigivning. Ett besvärande problem särskilt med dagens situation på bostadsmarknaden utgör emellertid bostadsfrågan. För att underlätta eftervårdens arbete, skulle det därför utan tvivel vara av stort värde att äga tillgång till utskrivningshem respektive resocialiseringshem för mera svårbemästrade fall.

Om dylika placeringmöjligheter med efter behovet varierande former av tillsyn kunde ställas till frivårdens förfogande, torde den smidiga övergång från anstaltsbehandling till frivård i skyddade former, som eftersträvas i modern fångvård, kunna väsentligt underlättas. Också när förhållandena på bostadsmarknaden någon gång förbättras, kvarstår i alla händelser för visst klientel behovet

av särskilt skyddade vårdmöjligheter, där efter omständigheterna avpassad tillsyn behövs för att minska riskerna för asocial livsföring och återfall i brott. Här kan också erinras om att dessa utskrivningshem måhända även kan betjäna anstaltsvården som permissionshem i det rymningsförebyggande syfte, som berörts i det föregående. Anläggningar av denna karaktär torde även ha uppgifter att fylla inom med kriminalvården samverkande vårdområden, t. ex. inom nykterhetsvården.

En undersökning av eftervårdens behov av logimöjligheter och möjligheterna att tillgodose dessa genom anordnande av särskilda utskrivnings- och resocialiseringshem bör därför företas.

3. Ungdomskriminaliteten

Effektiva insatser mot ungdomsbrottsligheten utgör som inledningsvis påpekats ett av kriminalpolitikens huvudproblem. Huvudansvaret för de kriminalpolitiska instatserna mot ungdomsbrottsligheten ligger numera hos den inom barna- och ungdomsvården bedrivna kriminalvården. Också inom detta vårdområde finner man naturligt nog åtskilliga av de problemställningar som i dag är aktuella för kriminalvården i övrigt. Den administrativa indelningen inverkar givetvis ej på vårdproblemens karaktär.

Också för ungdomsklientelet är huvudproblemet att nå fram till en ordning som möjliggör klinisk prövning och undersökning av alla vårdfall och tillgång till psykiatriker och psykologer inom vårdarbetet i en omfattning som gör det möjligt att realisera uppställda behandlingsprogram. Med denna målsättning sammanfaller också ungdomsvårdens rekryteringsproblem och personalutbildningsproblem på det hela taget med den övriga kriminalvårdens läge. Behovet av uppföljning i fråga om behandlingsplaner och behandlingsinsatser samt frågan om central registrering i ett behandlingsregister och statistisk bearbetning av olika data bör lösas på ett enhetligt sätt för hela kriminalvården oavsett förvaltningstillhörighet. Anstaltsbeståndet har länge varit otillräckligt och läget torde i dag vara ytterligt pressat. I själva verket kan man fråga sig, om inte en betydande dold brist föreligger bl. a. vid ungdomsvårdsskolorna, i det att man belastar den kommunala ungdomsvården med ett stort antal behandlingsfall, som enligt tidigare praktiserade normer bort överföras till behandling på ungdomsvårdsskola.

Med det övriga kriminalvårdsområdet gemensamma problem återfinns också när det gäller rymningssäkerheten, och givetvis gäller detsamma beträffande skyddade placeringsmöjligheter på permissions-, utskrivnings- och resocialiseringshem.

Samstämmigheten i arbetsförutsättningar och problemställningar beträffande den allmänna kriminalvården och det på ungdomsklientelet inriktade vårdarbetet är så genomgående och så stora att det enligt vår uppfattning vore olyckligt att bortse från dessa realiteter vid en genomgripande genomgång av de

samhälleliga vårdresurserna på kriminalpolitikens område. Ett samlat grepp kring vårdverksamheten över huvud taget oavsett administrativ tillhörighet måste därvid vara det riktiga.

Vid en sådan genomgång av vårdinsatserna mot ungdomskriminaliteten bör som en självfallen förutsättning gälla att den nuvarande dualismen i procedurhänseende ersätts med en enhetlig ordning för hela ungdomsklientelet, så att ansvariga samhällsorgan kan förenas i ett fruktbarande samarbete i stället för kompetensvister, som ingalunda underlättar den redan därförutan svåra kampen mot ungdomsbrottsligheten. Enligt vår mening bör därför en handläggningsordning tillskapas, som gör det möjligt att i enhetliga former pröva alla inom ungdomsklientelet förekommande vårdfall med kriminell belastning. Vid en sådan reform är det av rättssäkerhetsskäl nödvändigt att tillskapa organ med domstolsmässig kompetens. För att proceduren skall täcka hela ungdomsrådet, är det önskvärt att avgränsningen gentemot övrig kriminalprocedur sker vid en högre åldersgräns än 18 år. Var denna bör sättas är en lämplighetsfråga, som får bedömas av den särskilda utredning, som vi kommer att begära i ett annat motionsyrkande.

Vid en förutsättningslös genomgång av ungdomskriminalitetens vårdproblem finns det också anledning ställa sig frågande till den nuvarande uppdelningen av vårdinsatser på ungdomsvårdsskolor och ungdomsfängelser. Målsättningen i fråga om yrkesutbildning, undervisning och behandling måste ju i själva verket i stort sett överensstämma. Jämförande studier mellan ungdomsvårdsskolor och ungdomsfängelser ur vårdsynpunkt är därför påkallade. Med stigande utbildningskrav är det t. ex. angeläget, att teoretisk undervisning i ordnade former också kan beredas ungdomsfängelseklientelet liksom det också är väsentligt att yrkesundervisningen intar en framskjuten plats och icke får stå tillbaka för t. ex. förmenta — men i detta sammanhang ju helt missriktade — lönsamhetskrav från arbetsdriftens sida.

En översyn av vårdresurserna mot ungdomskriminaliteten måste också beakta läget för den kommunala ungdomsvården. Det har på flera håll visat sig föreligga betydande praktiska svårigheter att placera även trängande vårdfall på upptagningshem. Kommunala barn- och ungdomshem måste dessutom alltför ofta svara för omhändertagande och vård av kriminellt belastat klientel till följd av att de statliga ungdomsskolornas intagning tydligen beroende på platsbrist måst begränsas till de svårartade fallen. Denna övervältring av vårdansvar på kommunerna strider mot riksdagens intentioner med ungdomsskoleväsendet. Kommunerna har icke varit förberedda på en sådan utveckling och har därför naturligen stått otillräckligt rustade inför uppgiften. Det krävs därför en kraftig förstärkning av ungdomsskoleväsendet med skolor också för mindre belastat klientel, så att balansen inom den kommunala ungdomsvården blir återställd.

Även den kommunala rådgivande och kurativa verksamheten bland ungdomsklientelet har stora arbetssvårigheter, särskilt beroende på bristen på mentalhygieniskt skolad personal. En frågeställning, som förefaller värd att prövas,

vore bl. a. om man med tanke på behovet av koncentration av tillgängliga resurser ej borde tänka sig, att anordna denna verksamhet delvis på regional grund.

Att sörja för upptagnings- och utredningshem är enligt riksdagens åtagande däremot en statlig uppgift. Här har de statliga insatserna också brutit, så att ansvar övervältrats på kommunerna. Lämpligt lokaliserade utredningshem måste därför ställas till barnavårdsnämndernas förfogande i betydligt större utsträckning.

Det anförda visar enligt vår mening, att en översyn och genomgång av de kriminalpolitiska insatserna bör omfatta såväl fängvårds- som ungdomsklientelet och efter praktiska överväganden genomföras endera gemensamt eller parallellt.

4. Sammanfattande synpunkter

På väsentliga punkter har 1945 års reformprogram på fängvårdens område ännu ej förverkligats. En genomgripande omprövning av insatserna på kriminalvårdsområdet måste därför komma till stånd för att rätta till nuvarande missförhållanden, där rymningsepidemierna bara är ett bland flera symptom på det krisläge, som råder. Uppmärksamhet måste samtidigt i minst lika hög grad ägnas den ytterst betydelsefulla kriminalvårdsverksamhet, som bedrivs inom samhällets barna- och ungdomsvård. Av naturliga skäl är flertalet frågeställningar och reformkrav i själva verket likartade inom dessa båda vårdområden. Utvägar måste samtidigt sökas för att snarast upphäva den olyckliga dualism, som råder i fråga om ansvar och vårdinsatser på ungdomsbrottslighetens område.

Under 1950-talet har en splittrad och delvis av akuta kriser betingad utredningsverksamhet bedrivits kring en rad olika delproblem på det kriminalpolitiska fältet. En samlad översyn rörande hela det kriminalpolitiska vårdområdet för samordning av den fortsatta reformverksamheten är därför nu i hög grad påkallad. Därvid bör givetvis det gångna decenniets utredningsarbete i många fall kunna tillgodogöras. En lämplig form för detta arbete vore enligt vår mening en parlamentarisk beredning med omfattande direktiv särskilt rörande det långsiktiga utvecklingsarbetet. Praktiska bedömanden bör få avgöra, om en gemensam eller samarbetande parallella beredningar skall anförtros uppdraget att utforma förslag till den fortsatta reformverksamheten inom fängvården respektive kriminalvården inom barna- och ungdomsvården. En ren lämplighetsfråga blir också spörsmålet om fängvårdens byggnadskommitté skall bestå i fristående former eller integreras med den parlamentariska beredningen. Detsamma gäller beträffande verksamheten inom 1961 års utredning om effektivare former för vård utom skola av ungdomsvårdsskoleelever respektive i fråga om kommittén för behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. Den s. k. Kjellin-kommittén, som har att utarbeta förslag till försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten och vars tillsättande föranleddes av en folkpartiframstöt i riksdagen, lär

för närvarande befinna sig i slutskedet av sin verksamhet. Kommittén har en uppgift, som ligger på det experimentellt forskningsmässiga planet, varför dess blivande förslag bör bedömas för sig.

Kravet på en parlamentarisk beredning för samordningen av de praktiska insatserna för förverkligande av ett modernt kriminalvårdsprogram bör enligt vår mening realiserats utslutande med ledning av vad som bäst svarar mot behoven av samordning och effektivitet.

B. Yrkanden i anslutning till årets statsverksproposition

Med tanke på det trängda läget inom kriminalvården har vi ansett nödvändigt att tillstyrka ökade anslag jämfört med departementschefens förslag. Vi vill här särskilt framhålla angelägenheten av att mentalhygieniskt utbildad personal i utvecklingssyfte och för att vinna vidgade behandlingserfarenheter redan nu tillföres kriminalvårdsområdet i den utsträckning fångvårdsstyrelsen äskat. Med tanke på rymningsfrekvensen kan det heller ej vara tillrådligt att frångå av fångvårdsstyrelsen påyrkade förbättringar av larmanordningar m. m. vid fångvårdsanstalterna. Enligt vår mening bör dessutom en särskild undersökning företas beträffande orsakerna till den stora rymningsfrekvensen under det gångna året. Beträffande dessa och andra yrkanden i anslutning till innevarande års budget på kriminalvårdens område får vi hänvisa till i särskild ordning framförda motionskrav.

C. Forskning

Sambandet mellan en central registrering av behandlingsresultat och uppföljning och bearbetning av dessa samt en modernt upplagd kriminalstatistik har framhållits tidigare. Ett samband av likartat slag föreligger också mellan dessa åtgärder och forskningen, i det att en central sammanställning av data och statistisk bearbetning av dessa lämnar ett för forskningen nära nog oundgängligt primärmaterial. Här berörda samband understryker ytterligare nödvändigheten av det reformprogram i fråga om uppföljning och registrering av behandlingsprogram, journalföring m. m., som påyrkats i det föregående.

Redan 1953 framkom utredningsförslag om kriminologisk forskning och behandlingsforskning. Betydande avbräck har vållats utvecklings- och reformarbetet därigenom att ordnad forskning saknats på det kriminologiska området. Den professur i allmän kriminologi som i år föreslås är enligt vår mening en helt otillräcklig insats på detta försummade område. I första rummet borde vetenskapligt bedrivet utvecklingsarbete ägnas diagnostisering, kliniska metoder och terapeutisk verksamhet inom det kriminella klientelet, närmast som specialdiscipliner under psykiatri och psykologi. Betydelsefullt är också att samverkan och utvecklingsarbete etableras mellan behandlingsverksamheten på anstalterna och den centrala uppföljningen och registreringen av behandlingsresultat å ena sidan samt den psykiatriska och psykologiska forskningen å den andra. Hur

detta forskningsarbete skall gestaltas och samverka med verksamheten på fältet säkerställas bör enligt vår mening ankomma på den av oss påyrkade parlamentariska beredningen att föreslå.

D. Möjligheter att genom bättre planering öka polismaktens effektivitet

Den sjunkande uppklaringsprocenten är ur kriminalpolitisk synpunkt mycket betänklig. Risken för upptäckt anses nämligen allmänt ha en påtaglig brottsförebyggande effekt. En dålig uppklaringsprocent är därför ett allvarligt avbräck i samhällets brottsförebyggande verksamhet. På många håll skulle säkerligen situationen kunna förbättras genom påtagligen välmotiverade personalförstärkningar. Genom olika åtgärder borde det också vara möjligt att förbättra polisarbetets och då särskilt spaningsarbetets effektivitet. Att särskilt samverka vid omfattande och komplicerade brottsutredningar med stor personalinsats kan erbjuda betydande praktiska svårigheter har nyligen kunnat bevittnas.

Det är att förvänta, att polisberedningen ägnar dessa samverkansproblem sin uppmärksamhet. Det gäller här att med snabbhet kunna uppnå stor slagkraft och koncentration i insatserna utan att fördenskull bevakning och tillsyn i glesbygder och avfolkningsorter lämnas åsido.

En avsevärd extra belastning vållas polisväsendet vid efterspaning och tillrättaförande av rymningar. Det gäller här en belastning och splittring av krafterna, som i betydande utsträckning borde kunna förhindras genom effektivare åtgärder i rymningsförebyggande syfte. Betydelsen av förbättrade förhållanden härvidlag förtjänar därför uppmärksamhet även i detta sammanhang.

E. Sammanfattning

Brottsligheten ökar oroväckande och blir dessutom råare. Fångvården har försatts i ett krisläge, där rymningarna är ett bland många symptom. Bara drygt 30 % av brotten klaras i dag upp av polisen, mot 52 % år 1950.

Det är hög tid för grundlig revision av vår kriminalpolitik. Vården av alkoholist-, abnorm- och ungdomsbrottslingar måste kraftigt rustas upp. Forskningsarbetet inom kriminalvården har länge försumrats. Även här krävs förändring. Polisens resurser måste ökas samtidigt som dess effektivitet förbättras. Brottslingarnas offer har länge lämnats därhän. Något måste också göras så att den lidande partens rätt att få skador ersatta tryggas. Ett konkret kriminalpolitiskt reformprogram bör i dag omfatta:

1. Att kriminalvården utformas under medverkan av psykiatrisk och psykologisk sakkunskap.
2. Att samma rehabiliterande målsättning skall gälla vare sig vårdarbetet sker inom kriminalvårdens eller ungdomsvårdens ram.
3. Att dualismen på detta område elimineras. (Se separat motion.)

4. Att vårdpersonalen erhåller reguljärt anordnad institutionell utbildning.
5. Att saneringsmogna anstalter, olämpliga för modern behandling, ersätts med tidsenliga lokaler.
6. Att rymningssäkerheten vid anstalterna förbättras.
7. Att eftervårdens bostadsproblem löses.
8. Att staten fullföljer sina åtaganden för ungdomsvårdsskolor och utredningshem.
9. Att den kriminologiska forskningen intensifieras med tonvikt på behandling och vård.
10. Att polismaktens resurser och effektivitet förbättras. (Yrkande anstår i avvaktan på polisberedningen.)
11. Att den som lider skada genom brott verkligen kan få ersättning. (Se separat motion.)

Under hänvisning till det anförda får vi yrka,

att riksdagen i skrivelse hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en genomgripande genomgång och beredning i parlamentarisk ordning för att häva krisläget inom kriminalpolitiken, särskilt i de hänseenden, som belysts i denna motion, och innefattande särskilt:

1. Sådan planläggning av vårdarbetet att alla vårdbehövande kriminella — både ungdomsbrottslingar och äldre — erhåller adekvat behandling under ledning av psykiatriker och psykologer.
2. Fullgod utbildning av all vårdpersonal.
3. Avskaffande av anstaltsslummen.
4. Förbättrad rymningssäkerhet vid statens anstalter.
5. Lösning av eftervårdens bostadsproblem.
6. Tillräckligt med ungdomsvårdsskolor och utredningshem så att den kommunala ungdomsvården ej belastas.
7. Utvecklingsprogram för en breddad forskning på kriminalpolitiskt betydelsefulla vårdområden.

Stockholm den 23 januari 1964

<i>Bertil Ohlin</i>	<i>Sven Wedén</i>	<i>Wald. Svensson</i>
<i>Gustaf Kollberg</i>	<i>Manne Ståhl</i>	<i>Gunnar Helén</i>
<i>Bertil von Friesen</i>	<i>Brita Elmén</i>	<i>O. Malmberg</i>
<i>Henning Gustafsson</i> i Skellefteå		<i>Sven Gustafson</i> i Göteborg